

УДК 340.396

DOI <https://doi.org/10.32840/1813-338X-2023.1.54>**Н. В. Аніщук**

доктор юридичних наук, професор
в.о. завідувача кафедри історії держави
та права Національного університету
«Одеська юридична академія»

ORCID <https://orcid.org/0000-0001-9857-2485>

ГЕНДЕРНО-ПРАВОВІ РЕФОРМИ У БЕЛЬГІЇ

Статтю присвячено дослідженню гендерно-правових реформ у Бельгії. Актуальність обраної теми полягає у тому, що в сучасній Бельгії гендерні питання стали пріоритетними. Ця країна докладає багато зусиль щодо проведення гендерно-правових реформ у різних сферах життєдіяльності бельгійського суспільства.

Експерти вважають, що сучасна Бельгія досягла повної гендерної рівності. Нещодавнє дослідження Світового банку показало, що лише шість країн із 187 досягли повної гендерної рівності. Експерти оцінювали гендерну ситуацію за 35 критеріями у сферах трудового, майнового і сімейного права, враховуючи відповідні зміни у законодавстві та проведені реформи. Лідером стала Бельгія.

Бельгія стала першою країною в Європі, коли трансгендерна жінка посіла високу посаду - віце-прем'єр міністра. Нею стала Петра де Суттер.

Проаналізовано закріплення принципу гендерної рівності на конституційному та на законодавчому рівні у Бельгії. Наголошується на тому, що Бельгія стала другою у світі країною після Нідерландів, яка легалізувала одностатеві шлюби. Проаналізовано гендерно-правову реформу Бельгії щодо зміни статі у людини.

Надано висновки з порушеної проблеми, суть яких зводиться до того, що Бельгія проводить різнопланові гендерно-правові реформи, деякі з яких (одностатеві шлюби, зміна статі, тощо), на погляд, автора є дискусійними і несприйнятними з точки зору релігії християнства. Знайомство із цими реформами, як уявляється, допоможе українським парламентаріям при реформуванні гендерного законодавства України запровадити насамперед ті з них, які відповідають нормам християнської моралі.

Ключові слова: Бельгія, гендер, право, реформи, права жінок, гендерна рівність.

Актуальність обраної теми полягає у тому, що сучасна Бельгія докладає багато зусиль щодо проведення гендерно-правових реформ у різних сферах життєдіяльності бельгійського суспільства. Пов'язане це з тим, що одним з пріоритетів внутрішньої і зовнішньої політики Бельгії є гендерна рівність. Експерти вважають, що сучасна Бельгія досягла повної гендерної рівності. Нещодавнє дослідження Світового банку показало, що лише шість країн із 187 досягли повної гендерної рівності. Експерти оцінювали гендерну ситуацію за 35 критеріями у сферах трудового, майнового і сімейного права, враховуючи відповідні зміни у законодавстві та проведені реформи. Лідерами стали Бельгія, Данія, Латвія, Люксембург, Франція та Швеція – саме ця шістка набрала по 100 балів [10].

Сьогодні у Бельгії жінки посідають високі посади на державному рівні. Наприклад,

у 2019 році Софі Вільмес стала першою в історії країни жінкою – прем'єр-міністром Бельгії. У 2020 р. було сформовано новий федеральний уряд Бельгії на чолі з прем'єр-міністром Олександром Де Кроо. Він складається з десяти чоловіків-міністрів та десяти жінок-міністерок. Це перший гендерно-збалансований уряд Бельгії [12].

У 2020 році Петра де Суттер, представниця партії «Зелені» та одна із найвідоміших трансгендерних особистостей у Фландрії, отримала посаду віце-прем'єра Бельгії. Це перший випадок в європейській практиці, коли трансгендерна жінка посідає таку високу посаду [11].

Обрана тема залишається малодослідженою у вітчизняній гендерній юриспруденції. Віддаючи належне сучасним вченим-гендеристам: В. Бега, Г. Жуковська, К. Левченко, Л. Кормич, О. Крот, Н. Онщенко, О. Остапенко, О. Панфілович, О. Суслова, М. Хомченко, слід зазначити,

що дана проблема у комплексному вигляді не знайшла повного розкриття у науці гендерного права, що вказує на актуальність обраної теми.

Метою дослідження є комплексний та системний аналіз гендерно-правових реформ у Бельгії, акцентуючи уваги на проблемі прав жінок. Для розкриття цієї мети поставлено такі завдання:

здійснити короткий історичний екскурс розвитку прав жінок у Бельгії;

проаналізувати закріплення принципу гендерної рівності на конституційному та законодавчому рівні в Бельгії;

висвітлити гендерно-правові реформи Бельгії щодо одностатевих шлюбів;

здійснити аналіз розвитку бельгійського законодавства щодо репродуктивних прав жінок у контексті права на аборт;

надати висновки з порушеної проблеми.

З історичної ретроспективи ХХ століття – Бельгія була майже останньою європейською країною, яка визнала виборче право жінок – вперше жінки отримали право голосу у 1919 році, але з великими обмеженнями, лише деякі представники жіночої статі мали змогу голосувати – це матері та вдови військовослужбовців, загиблих у Першій світовій війні, матері та вдови громадян «розстріляних або вбитих ворогом» та жінки, що перебували у полоні. Однак вже через рік, у 1920-му бельгійські жінки отримали право голосу на муніципальних виборах. А за рік до створення НАТО, тобто у 1948 році бельгійські жінки мали однакові виборні права на парламентських виборах [2].

Активізація гендерно-правових реформ у Бельгії припадає на початок ХХІ ст. У 2002 р. до ст. 10 Конституції Бельгії було внесено спеціальне положення, що гарантує принцип рівності між чоловіками та жінками. Отже, у Бельгії на конституційному рівні було проголошено гендерну рівність лише на початку ХХІ ст. Наступною гендерно-правовою реформою у Бельгії стало легалізація одностатевий шлюбів. В 2003 р. Бельгія стала другою країною світі, що легалізувала одностатеві шлюби, після Нідерландів.

У новому тисячиріччі в Бельгії було прийнято низку важливих законів у сфері гендеру. Важливого значення набув гендерний спеціалізований закон Бельгії 2007 р. (Act of 10 May 2007 on discrimination between men and women ("the Gender Act")). Із його прийняттям Бельгія взяла активний курс на проведення гендерно-правових реформ. Так, наприклад, з 2012 р. у Бельгії запроваджено великі штрафи за непристойні

висловлювання на вулицях на адресу жінок. Тепер такі репліки можуть обійтися штрафом в 250 євро. Працівники правоохоронних органів закликали представниць жіночої статі негайно повідомляти про всі правопорушення і пообіцяли відповідально підійти до розгляду кожного конкретного випадку. Проблема неповажного ставлення до жінок у Бельгії тісно пов'язана з великою кількістю мігрантів в країні, які найчастіше і оказують подібні своєрідні знаки уваги протилежній статі. Утім, часто мова іде про продумані образи, що викликані різницею в уявах про пристойності, що стосуються одягу жінок, у ближньосхідної та європейської культурах.

До речі, слід зазначити, що у 2017 р. Європейський суд з прав людини визнав, що заборона на носіння паранджі у Бельгії не порушує положень Європейської конвенції. Згідно з рішенням ЄСПЛ, заборона відповідає нормам демократичного суспільства і її можна розглядати як важливою «умовою спільного проживання», яка спрямована «на захист прав і свобод інших громадян». До ЄСПЛ звернулися три жительки Бельгії, які наполягали на тому, що заборона носіння мусульманського одягу, який повністю закриває обличчя, порушує їхні права [6].

У 2018 р. у Бельгії вперше чоловіка притягнули до відповідальності за сексизм. Суд Брюсселя засудив чоловіка за сексистську репліку, сказану поліцейській у громадському місці. Бельгієць порушив правила дорожнього руху, а після зауваження почав ображати офіцерку. Офіцерка заарештувала його і подала обвинувачення. Чоловік не прибув до суду на розгляд справи. Його оштрафували на 3 000 євро. Якщо він не виплатить штраф, то сяде на місяць у в'язницю. Закон про неприпустимість сексизму у Бельгії ухвалили в 2014 році, але до 2018 року нікого не визнавали винним в його порушенні. Згідно з законом, сексизмом визнають слова або дії, що демонструють неповагу й ґрунтуються на статевій приналежності людини. Порушення закону може привести до тюремного ув'язнення на строк до одного року та штрафу в розмірі до 10 000 євро [1].

У 2018 р. У Брюсселі відбулась маніфестація проти криміналізації абортів. Близько 1,6 тис. жінок взяли в неділю участь в маніфестації в Брюсселі за право на аборти і їх повну декриміналізацію, передає кореспондент «Інтерфаксу». «Ми вимагаємо, щоб вагітна жінка мала повну свободу вирішувати, продовжувати чи ні свою вагітність. Закон має визнати за кожною жінкою право самій вирішувати бажав вона чи ні мати

дітей, коли і від кого», - заявляли учасниці акції в своїх виступах. Як пояснюють з цієї нагоди бельгійські ЗМІ, в Бельгії аборт досі вважається правопорушенням і дозволяється тільки на дуже суворих умовах. Федеральний парламент має намір незабаром розглянути проект закону, запропонований партіями правлячої коаліції і розрахований на те, щоб внести зміни до статей кримінального кодексу, присвяченого абортам. Як передбачається, добровільна зупинка вагітності залишиться можливою в період до 12 тижнів. У кодексі збережуть «термін на роздуми» в шість днів, за винятком термінових випадків за медичними показаннями. Після 12 тижнів вагітність можна буде перервати тільки, якщо під загрозою опиниться здоров'я матері або якщо з'ясується, що плід вражений невиліковним захворюванням. На думку учасників протесту, «це законодавча пропозиція, що видається за декриміналізацію, зовсім нічого не змінює». Маніфестанти вимагали продовження періоду, в який дозволяється робити аборт, а також чітко визначити в законі, що він дозволяє переривати вагітність з власної волі [14].

У 2020 р. Уряд Бельгії розпочав працювати над внесенням змін до процедури реєстрації при оформленні свідоцтва про народження, щоб дати можливість вибрати не тільки чоловічу чи жіночу стать, але і третю – Х. У 2019 р. Конституційний суд Бельгії скасував деякі положення закону «Про трансгендерів» від 25 червня 2017 року, які визнали необґрунтовано обмежувальними і, отже, дискримінаційними. Суд встановив, серед іншого, неповний перелік бінарних категорій – чоловічої або жіночої статі – для реєстрації в свідоцтві про народження. Він запропонував законодавчому органу взяти до уваги принцип самовизначення [13].

У 2021 р. у Бельгії вирішили назвати вулицю на честь убитої повії. Міська рада Брюсселя вирішила назвати одну із вулиць на честь убитої повії. Секс-працівницю Юніс Осаянде 2018 року зарізав клієнт в районі Північного вокзалу Брюсселя. Після цього повії провели численні акції протесту. Оскільки проституція у Бельгії не є забороненою, то влада міста вирішила дослухатися до обурення працівниць цієї сфери. Назвавши на честь Осаянде вулицю, мерія хоче нагадати про «забутих жінок, які стали жертвами торгівлі людьми, сексуального насильства і вбивств жінок». Нагадаємо, що в Україні, на відміну від Бельгії, проституція є забороненою, тому тут постійно виносять вирок секс-працівницям [16].

У 2022 р. Бельгійський медіарегулятор CSA почав впроваджувати Кодекс із протидії сексистській комерційній комунікації, щоб протидіяти насильству за ознакою гендеру у рекламі та медіа. На основі деталізованого визначення сексизму CSA має намір посилити боротьбу з гендерними стереотипами в комерційній комунікації. Згідно із текстом Кодексу, йдеться про такі поширені зокрема у ЗМІ та рекламі явища, як гендерний маркер, сексуалізація, інтерсексуалізація, об'єктивізація, ідеалізоване представлення тіла, гендерні та сексистські стереотипи. Доповнюють цей перелік визначення, затверджені Радою Європи та ООН. Кодекс із протидії сексистській комерційній комунікації створили у рамках реалізації урядової стратегії франкомовної спільноти Бельгії «Права жінок на 2020 – 2024 роки». Це документ спільного регулювання, над його розробкою працювала робоча група за участі мовників, рекламодавців, експертів та представників громадянського суспільства. У рамках дотримання вимог Кодексу провайдери аудіовізуальних медіапослуг будуть зобов'язані:

- утримуватися від трансляції комерційних повідомлень, які демонструють або містять шкоду за ознакою гендеру;
- уникати гендерних стереотипів (руйнувати їх) під час трансляції власної реклами та загалом в ефірі;
- визначати працівників з питань гендеру та комерційної комунікації.

У рамках реалізації принципів спільного регулювання та інклюзивності створять комітет, до якого увійдуть представники індустрії та CSA. Комітет працюватиме протягом п'яти найближчих років і здійснюватиме нагляд за виконанням Кодексу, а також оцінюватиме ефективність такого інструменту.

Крім того, CSA має намір провести тренінги з протидії гендерному насильству для мовників [11].

Таким чином, проведений аналіз гендерно-правових реформ у Бельгії дозволяє зробити висновок про те, що останнім часом ця країна низку різнопланових реформ, деякі з яких (одностатеві шлюби, зміна статі, тощо), на погляд, автора є дискусійними і несприйнятними з точки зору релігії християнства. Знайомство із цими реформами, як уявляється, допоможе українським парламентаріям при реформуванні гендерного законодавства України запровадити насамперед ті з них, які відповідають нормам християнської моралі.

Список використаних джерел:

1. Бега Вікторія. У Бельгії вперше чоловіка притягнули до відповідальності за сексизм. URL: <https://hromadske.ua/posts/u-belhii-vpershevypysaly-shtraf-za-seksyzm-v-publichnomu-mistsi?tag=zhinka-ofitser>
2. Бельгія: гендерна рівність як абсолютний пріоритет внутрішньої та зовнішньої політики. URL: <https://ukrainetonato.com.ua/henderna-polityka/belhiia-henderna-rivnist-ia-absolute-priorytet-vnutrishnoi-ta-zovnishnoi-polityky-2/>
3. Бельгія узаконить «третю статтю». URL: <https://wz.lviv.ua/news/423910-belhiia-uzakonyt-tretiu-stat>
4. Бельгійські родини: від традиційних шлюбів до новітніх тенденцій. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/24901492.html>
5. Гендерна рівність і нерівність в Бельгії. URL: <https://ukrainetonato.com.ua/henderna-polityka/belhiia-henderna-rivnist-ia-absolute-priorytet-vnutrishnoi-ta-zovnishnoi-polityky-2/>
6. Європейський суд з прав людини підтримав заборону на носіння паранджі в Бельгії. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-40575293>
7. Конституції країн світу. Королівство Бельгія, Федеративна Республіка Німеччина, Королівство Швеція - Видавництво ОБК, 2021. - 250 с.
8. Лише 6 країн світу дали жінкам і чоловікам рівні трудові права. URL: <https://nv.ua/ukr/world/countries/usogo-shist-yaki-krajini-dosyagli-gendernoji-rivnisti-u-trudovih-pravah-50009316.html>
9. Одностатеві шлюби в Бельгії. URL: <https://profilbaru.com/uk/%D0%9E%D0%>
10. Савчук Ірина. Гендерна рівність у світі існує лише в шести країнах. URL: <https://uain.press/news/world/genderna-rivnist-u-sviti-isnuye-lyshe-v-shesty-krayinah-1004017>
11. У Бельгії діятиме Кодекс для протидії сексизму в медіа та рекламі. URL: <https://ms.detector.media/profstandarti/post/30182/2022-09-04-u-belgii-diyatyme-kodeks-dlya-protydii-seksyzmu-v-media-ta-reklami/>
12. У Бельгії представили новий уряд: 10 міністрів, 10 міністерок. URL: <https://50vidsotkiv.org.ua/u-belgiyi-predstavlyu-novyj-uryad-10-ministriv-10-ministerok/>
13. У Бельгії хочуть узаконити третю статтю Х у свідоцтвах про народження. URL: <https://chasdiy.org/news/u-belhii-khochut-uzakonyty-tretiu-statx-u-svidotstvakh-pro-narodzhennia.html>
14. У Брюсселі відбулась маніфестація проти криміналізації абортів. URL: <https://interfax.com.ua/news/general/530066.html>
15. Уперше в ЄС віцепрем'єром уряду Бельгії призначили трансгендера. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3111791-u-belgii-vicepremerom-uperse-priznacili-transgendera.html>
16. Хомченко М. У Бельгії вирішили назвати вулицю на честь убитої повії URL: <https://news.depo.ua/ukr/news/u-belgii-virishili-nazvativulitsyu-na-chest-ubitoi-povii-202109161368953>
17. Це можливо. Як шість країн домоглися рівноправності жінок і чоловіків. URL: <https://nv.ua/ukr/world/countries/ce-mozhlivo-yak-shist-krajini-domoglisya-rivnopravnosti-zhinok-i-cholovikiv-50009328.html>

Anischuk N. V. Gender- Legal Reforms in Belgium

The article is devoted to the study of gender legal reforms in Belgium. The relevance of the chosen topic lies in the fact that gender issues have become a priority in modern Belgium. This country makes a lot of efforts to carry out gender-legal reforms in various spheres of Belgian society.

Experts believe that modern Belgium has achieved full gender equality. A recent World Bank study found that only six countries out of 187 have achieved full gender equality. Experts assessed the gender situation according to 35 criteria in the spheres of labor, property and family law, taking into account the relevant changes in legislation and the implemented reforms. Belgium became the leader.

Belgium became the first country in Europe when a transgender woman held a high position - deputy prime minister. She became Petra de Sutter.

The consolidation of the principle of gender equality at the constitutional and legislative level in Belgium is analyzed. It is emphasized that Belgium has become the second country in the world after the Netherlands to legalize same-sex marriage. The gender-legal reform of Belgium regarding the change of sex in a person is analyzed.

Conclusions on the raised issue are provided, the essence of which boils down to the fact that Belgium is carrying out various gender-legal reforms, some of which (same-sex marriage, sex change, etc.), in the opinion of the author, are debatable and unacceptable from the point of view of the Christian religion. Acquaintance with these reforms, as one imagines, will help the Ukrainian parliamentarians to introduce, first of all, those of them that correspond to the norms of Christian morality when reforming the gender legislation of Ukraine.

Key words: Belgium, gender, law, reforms, women's rights, gender equality.